

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1411295/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם שינדלר, הרב מימון נהרי, הרב ציון לודאילוז

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר ישראל צבי בורוכוב)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יעל כהן)

הנדון: הכרעה לפי כתבי טענות וללא דיון; מחיקת הליך שלא כדין בשל 'זניחתו'; מהו 'הליך' לעניין הגשת תובענה ללא הליך יישוב סכסוך טרם חלוף שנה מהליך קודם

פסק דין

א. לפנינו ערעור על החלטת בית הדין הרבני האזורי אשקלון (הרכב ב) שניתנה בדין יחיד בכ"ב בשבט התשפ"ג (13.2.23) ושוב בהרכבו המלא של בית הדין, לאחר בקשת המערערת למתן החלטה בהרכב מלא, בכ"ד בשבט התשפ"ג (15.2.23), שבה נקבע כי יש למחוק את תביעותיהם של הצדדים וכי טרם יוגשו התביעות שנית על הצדדים לנהל הליך יישוב סכסוך בהתאם לחוק להסדר התדיינות בהליכי משפחה, תשע"ה – 2014 (להלן גם: החוק).

בהחלטה מכ"ח בשבט התשפ"ג (19.2.23) התבקש המשיב להשיב לערעור בתוך ארבעה עשר יום. תשובתו של המשיב התמהמהה – לפי האמור בה, משהוגשה לבסוף, "בשל סיבות כבדות משקל" עמומות ועלומות – אך אף משהוגשה לא נאמר בה אלא כי המשיב מבקש מבית דינו ליתן החלטה "לפי שיקול דעתו".

משמעות תשובה זו היא לכאורה כי המשיב אינו מתנגד לקבלת הערעור, או למצער כי אין בידו לנמק מדוע לא יתקבל הערעור וכי ככל שנימוקי של המערערת מניחים את דעתנו הרי שגם לשיטתו יש לקבל את הערעור "לפי שיקול דעתו" של בית דינו. להלן יובאו דברי הצדדים כפי שנאמרו בדיון שהתקיים בבית דין קמא, דברים שאף מהם נראה לכאורה כי הצדדים עצמם אינם חלוקים בסוגיה זו (ולפחות לא בנוגע לתוצאה המשפטית שלה טוענת המערערת ולסעד המבוקש בערעורה, אם כי אין הדבר מחייב כמובן כי המשיב מסכים לטיעוניה המשפטיים).

ב. לא קיימנו דיון פרונטלי בערעור כמקובל, ובנסיבות האמורות וכפי שייאמר עוד להלן סבורים אנו גם כי אין צורך בו ואין הצדקה לקיימו:

תקנה קמז(2) לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג, מורה: "בית הדין הרבני הגדול רשאי להכריע בערעור על סמך החומר שבתיק בלבד, אם הביעו כל הצדדים לערעור את הסכמתם לכך."

בענייננו, מאחר שהשאלה היא שאלה משפטית גרידא, כשעל פי ההלכה ודאי שאין חובה לעכב את ההליכים (עד לקיום הליך יישוב סכסוך), אין צורך הלכתי בשמיעתם של הצדדים בדיון פרונטלי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם בפן המשפטי אין טעם ותוחלת ברובד הענייני בקיום דיון פרונטלי שעה שטענות המערערת נשמעו כבר מפי כתבה ושעה שאין מדובר בשאלות שיש להן היבטים עובדתיים, שייתכן שיתבהרו יותר בדיון, וכשמאידך גיסא המשיב בלאו הכי אינו מעלה טענת נגד, ונראה כי אף אינו מתנגד כלל לעמדת המערערת, ומלוא התמונה פרושה לפנינו כבר עתה מבלי צפי סביר להשלמת חלקים נוספים בה.

הסכמת המשיב להכרעה ללא דיון פרונטלי, הנדרשת בהתאם ללשון התקנה, כלולה בבקשתו כי נכריע בערעור לפי שיקול דעתנו, דברים שמשמעם הוא הכרעה לפי שיקול דעתנו הן בהיבט המהותי של הערעור והן בהיבט הפרוצדורלי של דרך הדיון וההכרעה בו.

הסכמתה של המערערת לא ניתנה במפורש או בדרך של בקשה כעין זו של המשיב אולם היא משתמעת מבקשתה ליתן החלטה בערעור בהעדר תגובה (בקשה שהגישה טרם הגעת התגובה המאוחרת של המשיב) – "ליתן החלטה" ולא דווקא "לדון וליתן החלטה", ואף מובנת מכללא מעצם הערעור ומהנטען בו כי הצורך בהליך יישוב הסכסוך יביא להתארכות מיותרת של ההליכים ולעינוי הדין, שהלוא נפקותו הראשית של הערעור היא זירוז ההתדיינות שבין הצדדים בבית דין קמא – אם כי עשויה להיות לו נפקות עקיפה, אולי משמעותית יותר אבל עקיפה, גם לשאלת הסמכויות אם בתום תקופת עיכוב ההליכים מי מהם להגיש את תביעותיו דווקא בערכאה אחרת (ויוער כי כפי שנראים הדברים עתה אין צפי להשפעה כזו שכן שני הצדדים הגישו את תביעותיהם לבית הדין ולא לבית המשפט) – ופשיטא אפוא שקביעת מועד לדיון, שמטבע הדברים נוכח אילוץ היומן לא יהיה בימים הקרובים, תהיה בבחינת איון שלו והיפוך תכליתו המבוקשת, ולא זו בלבד שאם נחליט לקבל את הערעור (וכבר עתה ייאמר כי כך אכן אנו מחליטים וכפי שינומק להלן) שמובן הוא מאליו שלמערערת לא תהיה התנגדות אם יתקבל ערעורה ללא דיון, אלא שאף לו החלטנו לדחותו עדיין הייתה דחייתו ללא דיון רצויה למערערת יותר לא רק מדחייתו לאחר דיון אלא אף מקבלתו לאחר דיון כשבפועל כבר תחלוף תקופת עיכוב ההליכים ולקבלת הערעור לא תהיה נפקות מעשית.

ג. ולגופם של דברים:

להליכים שנפתחו בבית הדין קמא לאחרונה קדמו הליכים כדלהלן: בכ"ג בתשרי התשפ"ב (29.9.21) הגיש המשיב דנן בקשה ליישוב סכסוך, שלושה שבועות לאחר מכן הודיעה יחידת הסיוע על סיום ההליך. ב' בטבת (14.12) שלאחר מכן אישר זאת גם בית הדין עצמו (למעלה מן הצורך, למעשה) והודיע כי התיק נסגר.

בה' בטבת (9.12) – חמישה ימים קודם להודעתו זו של בית הדין, שלמעשה לא הייתה נחוצה שכן עיכוב ההליכים תם על פי חוק בחלוף שישים יום מהגשת הבקשה ליישוב סכסוך (אם לא הוארכה תקופת העיכוב) גם ללא כל החלטה – כבר הגיש המשיב תביעת גירושין שלה כרך גם את ענייני המשמורת, המזונות וחלוקת הרכוש.

לאחר זמן מה, בל' בשבט התשפ"ב (1.2.22), ביקש המשיב דנן – התובע – לסגור את התיק ולבטל את כל ההליכים נוכח ניסיון לשלום בית. בו ביום נעתר בית הדין לבקשה בנוגע לתביעת הגירושין אם כי באורח תמוה הורה כי יתר התיקים ייוותרו פתוחים למשך שלושה חודשים וייסגרו רק אם לא תוגש קשה נוספת – הוראה תמוהה לא רק נוכח הבקשה האמורה שאותה אולי לא היה בית הדין חייב לקבל אלא גם נוכח ההחלטה כן לסגור אתי תיק הגירושין ולמעשה למחוק את התביעה, החלטה שתוצאתה הייתה מחייבת את מחיקת יתר התביעות גם לולי היה התובע מבקש כאמור שכן כל קיומן של ההלו בבית הדין התאפשר רק הודות לכריכה ומשבטלה תביעת הגירושין בטלה גם הכריכה. מכל מקום על אותה החלטה לא הוגש ערעור ועתה גם אין לה נפקות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בד' בניסן התשפ"ב (5.4.22) הגיש המשיב תביעת גירושין נוספת שגם בה ביקש לכרוך את יתר העניינים. משכך נפתח תיק גירושין חדש. תיקי העניינים האחרים לא נסגרו עדיין, בהתאם להחלטה הנ"ל, ועל כן המשיכה ההתנהלות בהם עצמם ללא פתיחת תיקים חדשים. נציין כי למרות ההערה דלעיל כי מן הדין היה לסגור את אותם תיקים – ובעיקר לקבוע כי התביעות באותם עניינים נמחקות – עם סגירת תיק הגירושין הראשון ומחיקת התביעה, משלא נסגרו התיקים והוגשה תביעה כרוכה חדשה, כדין וללא שבינתיים תגיש הנתבעת תביעה בערכאה אחרת ותמנע בכך את קניית הסמכות על ידי הכריכה החדשה – לא הייתה מניעה לדון בתביעה הכרוכה החדשה במסגרת אותם תיקים, שכן סגירת התיק הישן ופתיחתו של תיק חדש הן עניין מנהלי בעיקרו ואילו הסמכות והיכולת לדון תלויה בהגשת תביעה כדין בפן המשפטי.

הצדדים הוזמנו לדיון שנועד להתקיים בט"ו באייר התשפ"ב (16.5.22), אולם שלושה שבועות לאחר הגשת התביעה החדשה וכשלושה שבועות קודם לדיון המיועד, בכ"ה בניסן (26.4) הגיש המשיב דנן, התובע, בקשה להקפיא את ההליכים למשך שישה חודשים לשם ניסיון שלום בית נוסף. בית הדין נעתר לבקשה באופן חלקי – ביטל את הדיון והחליט על הקפאה בתשעים יום תוך שהוא מציין כי "בהעדר תגובה התיק ייסגר".

ד. בחלוף תשעים יום, בכ"ח בתמוז (27.7) נסגרו כלל תיקי הצדדים.

מן הראוי וההכרח לציין כי לסגירת התיקים לא קדמה החלטה נוספת המתרה כי הללו ייסגרו, בית הדין סמך ככל הנראה על הודעתו שבהחלטה הקודמת. לא זו בלבד אלא שסגירת התיקים עצמם נעשתה ללא כל מסמך החלטה, ולא כל שכן שללא דיוורה של החלטה כזו למי מהצדדים. משמעושה המשפטית של עובדה זו היא כי מבחינה משפטית לא נמחקו התביעות מעולם! סגירת התיק כשלעצמה אינה אלא עניין מנהלי כאמור, ואף אם נניח שכשהיא נעשית בהחלטה שיפוטית מפורשת והנמסרת לצדדים מתפרשת הלשון "סגירת התיק" כ"מחיקת התביעה" – בהעדרה של החלטה כזו ודאי שאין מקום לפרשנות האמורה.

נציין כי בכל מקרה הייתה סגירת התיקים במועד האמור משגה, שכן מועד זה חל בתקופת פגרת הקיץ. סעיף 10(ג) לחוק הפרשנות, תשמ"א – 1981, קובע כי "במנין ימי תקופה יבוא גם ימי מנוחה, פגרה או שבתון שעל פי חיקוק, זולת אם הם הימים האחרונים שבתקופה". די היה בכך כדי לחייב את בית הדין שקבע תקופה בת תשעים יום להמתין לפחות עד היום הראשון שלאחר הפגרה טרם יסגור את התיק שכן יום אחרון בתקופה שחל בפגרה אינו עולים למניין. אך לא זו בלבד אלא שבענייננו נדרש בית הדין אף למנות את כל ימי התקופה שחלו בפגרה לאחריה, שכן תקנה 6 לתקנות הדיינים (פגרות), תשע"ג – 2013, מורה כי "תקופת פגרה לא תבוא במנין הימים שנקבעו בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג, או שנקבעו בידי בית דין, אלא אם כן הורה בית הדין הוראה אחרת", ובית הדין בהוראתו על תשעים הימים לא "הורה הוראה אחרת". פגרת הקיץ החלה בתום שמונים וחמישה ימים מהחלטתו האמורה של בית הדין ועל כן היה עליו למנות לפחות חמישה ימים לאחר תום הפגרה – לתשלום תשעים הימים, ולסגור את התיק לאחריהם, היינו בט"ו באלול (11.9).

משסגר בית הדין את התיק לפני מועד זה הייתה הסגירה – מלבד היותה ללא החלטה שיפוטית – מנוגדת להחלטתו של בית הדין עצמו, ולמעשה נעשתה ללא כל עילה או הצדקה.

ה. ב"ז במרחשוון התשפ"ג (8.11.22) שב התובע, המשיב דנן, לשערי בית הדין והגיש שוב תביעת גירושין כרוכה. חודש וחצי לאחר, בא' בטבת (25.12) הגישה גם המערערת שלפנינו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תביעה רכושית משלה ובכ"ו בטבת התשפ"ג (19.1.23) הגישה גם תביעת מזונות אישה ומזונות ילדים משלה.

למועד זה, כ"ו בטבת (19.1) נועד מלכתחילה גם הדיון בתביעות השונות שהוגשו קודם לו, אך לקראת מועד הדיון הוגשה בקשתה של המערערת, שלה הסכים המשיב, לדחות את הדיון עקב דיון מקביל בערכאה אחרת שלו זומן בא נוחה דאז. הדיון נדחה ולמעשה נקבעו שני מועדי דיון נפרדים שיועדו לכאורה, על פי הזימונים להם, האחד לחלק מן העניינים והאחר – לאחרים, אם כי ייתכן שקביעת שני המועדים הייתה בטעות. למעשה בראשון משני המועדים, כ"ב בשבט התשפ"ג (13.2.23), הועלו גם עניינים שלא נועדו לכאורה להידון בו, ובהם סוגיית הגירושין עצמה. מכל מקום בדיון זה, שהתקיים בדין יחיד, העלה בית הדין את הדרישה, דרישת המחוקק לפי פרשנותו של בית הדין את החוק ואת הסיטואציה, לקיום הליך יישוב סכסוך. דעתם של הצדדים – שניהם – לא הייתה נוחה מכך. הכול כמתועד בפרוטוקול:

[...]

בית הדין: יש תיקים בבית המשפט?

ב"כ הבעל: לא, הכול פה.

בית הדין: לא הייתם צריכים לפתוח שוב יישוב סכסוך? התיק הקודם שלכם נסגר ב-27.9.2021, לפני למעלה משנה.

ב"כ האישה: זה לא יהיה נכון ולא מוסרי להחזיר את הצדדים להליך יישוב סכסוך אחרי שכבר נקבעו דיונים לצדדים.

בית הדין: זה החוק אתה עורך דין אתה צריך להבין את החוק [...]

ב"כ האישה: אולי אין טעם לדון בכלל אם אין סמכות לדון.

בית הדין: על פי הייעוץ המשפטי הכוונה בחוק זה שהתקיים דיון בתביעה. אז אני מצהיר ששני הצדדים מסכימים על קיצור תקופת ההליכים.

ב"כ הבעל: אני מסכימה.

ב"כ האישה: זה לא הכוונה בחוק, הוגשה תובענה זה לא קיום דיון.

בית הדין: אם הייתה תביעה ולא היה דיון זה כאילו כלום, לא היה שום תהליך בית הדין ואז נסגר התיק ב-1.2.2022 זה התיק הראשון. אין שום הליך של תביעות אם יש הסכמה לגירושין אז לא צריך יישוב סכסוך אבל הוא רוצה להתגרש והיא לא מסכימה להתגרש זה לא קביל עכשיו לדון על זה.

ב"כ הבעל: לטובת שני צדדים צריך לפוצץ את המוגלה, הצדדים צריכים להפריד את הנישואין שלהם, זה לטובתם.

ב"כ האישה: אני באתי אחרי נסיעה של שלוש שעות ואז להגיד לי טיעון של אייקום דיון לפי פירוש החוק זה לא מקובל.

בית הדין: אתה יכול לערער על זה.

ב"כ האישה: הוגשה לכבוד בית הדין בקשה וניתנה החלטה שהיא תידון בדיון לשמירת מצב קיים שגם עם יישוב סכסוך הדיון היה צריך להתקיים.

בית הדין: [...] תתייחס רק לזה שצריך לקיים הליך יישוב סכסוך.

ב"כ האישה: יש פה דיון דחוף סעד דחוף [...]

בית הדין: תגיש תביעה לסעד דחוף [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה: ב"3 15 מפנים אותי מהבית.

בית הדין: תפתחו יישוב סכסוך ותגישו סעד דחוף.

אין להלין על בית הדין כמובן על שקבע כי נדרש הליך יישוב סכסוך אף ששני הצדדים כאחד ביקשו לדון בתביעות לגופן מייד, שכן ככל שאכן נדרש קיומו של ההליך על פי חוק גוברת מצוות המחוקק על רצון הצדדים ואף על הסכמתם.

עם זאת לא לגמרי ברור מדוע סטה בית הדין לבסוף מדבריו בעצמו – שנאמרו לכאורה כפתרון שיאפשר את ההיעתרות לבקשת הצדדים מבלי לסטות מדרישת המחוקק כפי שפירש אותה בית הדין – "אני מצהיר ששני הצדדים מסכימים על קיצור תקופת ההליכים". אכן כלל לא ברור גם כי די בהסכמה כאמור כדי לאפשר את קיצורה של תקופת עיכוב ההליכים, ואולי אף את איונה לגמרי, וכל זאת אף טרם נפתח הליך יישוב הסכסוך באופן פורמלי, ומבלי לעמוד לכאורה בתנאי מתנאיה של תקנה 16(א) לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, תשע"ו – 2016, (להלן: התקנות), אך משאמר בית הדין את שאמר – וברור גם כי הצדדים אכן הסכימו לקיצור תקופת עיכוב ההליכים, שכן באת כוח המשיב אמרה זאת בפירושו והסכמת בא כוח המערערת עלתה בעליל מהתנגדותו לקיומו של הליך יישוב הסכסוך – הרי שמצופה היה כי ינמק בית הדין מדוע חזר בו 'תוך כדי דיבור' ואף בהחלטתו, כפי שייאמר להלן, ויסביר "מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר".

1. מעבר לאמור בפרוטוקול אמר בית הדין את דברו, כפי שהזכרנו לעיל, גם בהחלטה שנתן לאחר הדיון – וכך אכן היה ראוי שיעשה. וזו לשון ההחלטה:

בית הדין הבהיר לצדדים שבהתאם לחוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, תשע"ה – 2014, סעיף 3(2)(ג) [...]

אדם רשאי להגיש תובענה עניין של סכסוך משפחתי בלא שהגיש תחילה בקשה ליישוב סכסוך, אם מתקיים אחד מאלו [...]

הוגשה בקשה ליישוב סכסוך בין אותם צדדים לפני יותר משנה, ובעת הגשת התובענה תלויה ועומדת בערכאה שיפוטית תובענה בעניין של סכסוך משפחתי בין הצדדים או שההליכים בתובענה כאמור הסתיימו בשנה שקדמה להגשת התובענה.

וכיוון שבמקרה העומד לפנינו נסגר תיק ליישוב סכסוך בתאריך כ"ג בתשרי התשפ"ב (29.9.21) ומאז לא היו דיונים ולא תביעות כלל בענייני סכסוך משפחה יש על הצדדים לפתוח תיק ליישוב סכסוך כדי שיוכלו להגיש תביעות בהתאם לחוק.

למוחרת היום הגישה המערערת לבית הדין קמא בקשה לעיון מחדש בהחלטתו שבה טענה כי מאחר שהתובענות השונות הוגשו, ואף מועד הדיון חל, בתוך שנה למועד שבו הגיש המשיב את תביעת הגירושין השנייה ואף למועד שבו הסתיימו ההליכים בקודמתה, שנמחקה לבקשת המשיב – התובע כאמור לעיל, (ובנוגע לתובענות של המשיב – אף בתוך שנה להגשת תביעתו הראשונה), הרי שחל בעניינן של תובענות הצדדים האמור בסעיף 3(ג) לחוק:

על אף האמור בסעיף קטן (א), אדם רשאי להגיש תובענה בעניין של סכסוך משפחתי בלא שהגיש תחילה בקשה ליישוב סכסוך, אם מתקיים אחד מאלה [...]

(2) הוגשה בקשה ליישוב סכסוך בין אותם צדדים לפני יותר משנה, ובעת הגשת התובענה תלויה ועומדת בערכאה שיפוטית תובענה בעניין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

של סכסוך משפחתי בין הצדדים או שההליכים בתובענה כאמור הסתיימו בשנה שקדמה להגשת התובענה.

יש לציין כי המערערת לא עמדה בבקשתה גם על הטעות העובדתית שטעה בה בית הדין בהחלטתו ובדיון באומרו כי הליך יישוב הסכסוך הסתיים בשלהי ספטמבר 21 בעוד האמת היא כי במועד זה רק החל ההליך וכאמור לעיל.

המערערת ביקשה מכל מקום, כאמור, כי בית הדין ישקול את החלטתו שנית נוכח טענתה וביקשה גם כי ככל שיסבור כי אין לשנותה ייתן החלטה בעניין בהרכבו המלא.

בית הדין דחה את הבקשה המהותית אך קיבל את הבקשה למתן החלטה בהרכב מלא ונתן, למוחרת, את החלטתו:

התקבלה בקשת בא כוח הנתבעת לתת החלטה בהרכב על החלטת בית הדין הקודמת בדיון יחיד, מהתאריך כ"ב בשבט התשפ"ג (13.2.23) כי על הצדדים לפתוח תיק יישוב סכסוך מחדש הואיל ותיק יישוב הסכסוך הקודם נסגר בתאריך כ"ג בתשרי התשפ"ב (29.9.21) ומאז לא התקיים הליך פעיל כלשהו בתביעות הצדדים.

לדברי בא כוח האישה עצם הגשת תביעת גירושין מפורטת של הבעל הינה הליך בתובענת הגירושין, ועצם ההחלטה על סגירת ההליך, היא הליך.

החלטת בית הדין:

בית הדין מבהיר שהחלטת בית הדין הקודמת בדיון יחיד עומדת בתוקפה, ועל הצדדים לפעול בהתאם.

שניים מחברי המותב, בהם חבר המותב שנתן את ההחלטה המקורית בדן יחיד, נימקו את ההחלטה כדלהלן:

תיק יישוב סכסוך נסגר בתאריך כ"ג בתשרי התשפ"ב (29.9.21).

בתאריך ה' בטבת התשפ"ב (9.12.2021) הגיש הבעל תביעת גירושין מפורטת, ונקבע מועד לדיון. האישה בקשה בתאריך ט' בשבט התשפ"ב (11.1.22) לבטל את הדיון כי יש ניסיון לשלום בית. בתאריך ל' בשבט התשפ"ב (1.2.22) התקבלה בקשת באת כוח הבעל לסגור את התיקים, ובית הדין אישר בקשה זו.

בתאריך ד' בניסן התשפ"ב (5.4.22) הגיש הבעל תביעת גירושין פעם נוספת באותה טענה כי האישה בוגדת בו כבר משנת 2018. נקבע דיון לצדדים. שלשה שבועות אחר כך פנה הבעל בבקשה להקפאת התיקים, ובית הדין נתן החלטה בתאריך כ"ה בניסן התשפ"ב (26.4.22) להקפאת התיקים לתשעים יום. הבעל הגיש תביעת גירושין פעם נוספת בתאריך י"ד באב התשפ"ב (11.8.22).

בית הדין סבור כי עצם הגשת תביעת גירושין בלבד ללא החלטות מעשיות בתביעת הגירושין עצמה, וכן ללא דיונים בתביעת הגירושין, אינם מוגדרים כהליך בתובענה, וכן מבואר בתקנות להסדר ההתדיינות [...] "אם מתקיימת התדיינות שיפוטית בעניין סכסוך משפחתי". הגשת תביעה ללא התדיינות אינה נחשבת להתדיינות שיפוטית.

הדיין השלישי, אב בית הדין, הצטרף למסקנת חבריו באומרו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר עיון בתיק, הנני מצטרף למסקנתם של חברי הרבנים הגאונים שליט"א, כי בנדון דידן יש להורות על הגשת בקשה ליישוב סכסוך בטרם הגשת התביעות.

מובהר כי אני מצטרף לקביעות העקרוניות העולות לכאורה מדברי חברי שליט"א, בשאלה מהי הגדרת 'הליכים' לעניין סעיף 3(י)(2) בחוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה תשע"ה – 2014, וכן בשאלה מהי "התדיינויות שיפוטיות" לעניין תקנה 16(א)(3) בתקנות להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, תשע"ו – 2016.

אולם נראה כי בנדון דידן אין לכך השלכה על מסקנתה של החלטה זו, ויש להורות בכל מקרה על מחיקת התביעות, כהוראת תקנה 2(ג) בתקנות הנ"ל.

ז. על החלטה זו ערערה המערערת, כאמור לעיל, וככפי שכתבנו לעיל דומה כי גם המשיב אינו מתנגד לעמדתה. המערערת שבה בערעורה על הטענה המשפטית שהעלתה לפני דין קמא, כאמור לעיל, תוך שהוסיפה לה כי יש לדחות את ההיקש שעשה בית הדין מלשון התקנות אל לשונו של החוק עצמו.

ח. לאחר העיון בטענות ובכלל החומר, וכמפורט לעיל, סבורים אנו כי הצדק עם המערערת ודינו של הערעור להתקבל במלואו, הן מן הטעם שבטענות המערערת עצמה הן מטעמים נוספים שעליהם לא עמדה אך המצדיקים גם הם את עמדתה.

ראשית יוער כי על המשגה העובדתית שבו שגה בית הדין בדיון ובהחלטה שניתנה בדין יחיד שב בית הדין גם בהחלטה שנתן בהרכבו המלא שגם בה אמר כי הליך יישוב הסכסוך תם בכ"ג בתשרי התשפ"ב (29.9.21) בעוד האמת היא כי ההליך נפתח במועד זה. עם זאת למשגה זה, שגם המערערת לא עמדה עליו כאמור, אין נפקות, שכן – בניגוד למשתמע מדברי בית הדין קמא כביכול יש לעניין זה משמעות למועד שבו תם הליך יישוב הסכסוך – הוראת המחוקק בסעיף 3(י) בנוגע לפטור מקיומו של הליך יישוב סכסוך בגין הליך קודם כזה היא:

על אף האמור בסעיף קטן (א), אדם רשאי להגיש תובענה בעניין של סכסוך משפחתי בלא שהגיש תחילה בקשה ליישוב סכסוך, אם מתקיים אחד מאלה:

(1) בשנה שקדמה להגשת התובענה כבר הוגשה בקשה ליישוב סכסוך בין אותם צדדים והמבקש להגיש את התובענה הגיע לפגישות המהו"ת [...]

וכיוון שממועד הגשת הבקשה ליישוב סכסוך אכן חלפה שנה טרם הוגשו התובענות הרי שפטור זה לא חל על הצדדים, אף שייתכן שלא חלפה שנה – בעת הגשת תביעת הגירושין האחרונה של המשיב – מעת שתם הליך יישוב הסכסוך.

(נקטנו "ייתכן" משום שלו היו הדברים תלויים אכן בתום ההליך היה עלינו לבחון אם תום ההליך לעניין זה הוא המועד שבו הודיעה יחידת הסיוע על סיומו, בענייננו י"ד במרחשוון התשפ"ב – 20.10.21; המועד שבו תמו ארבעים וחמשת הימים המיועדים להליך, לפי סעיף 3(ב)(3) לחוק, בענייננו י" בכסלו התשפ"ב – 14.11.21 או אולי המועד שבו הורה בית הדין על סגירת תיק יישוב הסכסוך, לאחר חודש נוסף. לשאלה זו הייתה נפקות בענייננו שכן תביעת הגירושין האחרונה הוגשה כאמור בי"ז במרחשוון התשפ"ג – 8.11.22. אולם למעשה אין הדבר תלוי בתום ההליך כאמור, וממילא איננו צריכים להתלבט בשאלה ההיפותטית מהו 'תום ההליך').

ט. לגופם של דברים, למרות חלוף השנה ממועד הגשת הבקשה ליישוב סכסוך פטר המחוקק את הצדדים מהגשת בקשה דומה אם "בעת הגשת התובענה תלויה ועומדת בערכאה שיפוטית תובענה בעניין של סכסוך משפחתי בין הצדדים או שההליכים בתובענה כאמור הסתיימו בשנה שקדמה להגשת התובענה", תביעות הגירושין הקודמות היו ללא כל ספק "תובענה בעניין של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סכסוך משפחתי" כשם שהתביעה הנוכחית היא כזו. משהוגשה תביעה הרי שהייתה לפני בית הדין תובענה כאמור, וממילא בין שזו עודה תלויה ועומדת (וראה להלן) ובין שההליכים בה הסתיימו – אם לא חלפה שנה ממועד סיומם – אין הצדדים נדרשים שוב להליך יישוב סכסוך.

המחוקק לא דרש לא במפורש ולא במרומז כי יתקיימו דיונים באותה תובענה קודמת, כתנאי לפטור מהגשת הבקשה החוזרת ליישוב סכסוך, ולא ברור מניין שאב בית דין קמא (בדעת הרוב שבו) את הקביעה כי "עצם הגשת תביעת גירושין בלבד ללא החלטות מעשיות בתביעת הגירושין עצמה, וכן ללא דיונים בתביעת הגירושין אינם מוגדרים כהליך בתובענה" וכי על כן לא התקיימו התנאים לפטור מהליך יישוב סכסוך נוסף. 'הליכים' בתובענה מתחילים עם הגשת התביעה ולמצער משעה שניתנה בה החלטה כלשהי, ולו גם החלטה דיונית, משהוגשה תביעה הרי היא "תלויה ועומדת" אלא אם הסתיימו בה ההליכים – אלה שתי האפשרויות שהוזכרו בחוק בהקשר זה ואף לפי שורת ההיגיון אין אפשרות נוספת, משהחל דבר כלשהו הרי או שהסתיימו או שעודנו קיים. ומשעה שהורה המחוקק כי בין בעוד התובענה תלויה ועומדת ובין משהסתיימו ההליכים בה, אם לא חלפה שנה ממועד סיומם, יש בה כדי לפטור מהליך יישוב סכסוך נוסף – מניין לו לבית הדין להוסיף תנאי נוסף, החלטות מעשיות או דיונים?

הסברו של בית הדין קמא כי המונח 'התדיינות' האמור בתקנות אינו יכול להתמצות בהגשת תביעה גרידא וכי ממנו יש ללמוד גם לענייננו – אינו מבוסס אלא על סברה גרידא, ששני מרכיביה ניתנים לפקפוק, הן ההנחה ש'התדיינות' פירושה דווקא דיון פרונטלי או החלטות מעשיות והן ההנחה שיש ללמוד מן התקנות לחוק שבו לא נאמר המונח 'התדיינות' עצמו.

ההנחה הראשונה נסתרת לכאורה מן החוק והתקנות עצמם הקרויים "חוק להסדר התדיינות" ו"תקנות להסדר התדיינות", אך מסדירים לא רק את קיומם של הדיונים הפרונטליים בבית הדין או בבית המשפט ואת מתן ההחלטות אלא את ההליך מתחילתו ומתנים את עצם הגשת התובענות – ולא רק את מתן ההחלטות המעשיות או את הדיון בהן – בקיומו של הליך יישוב סכסוך.

ההנחה השנייה כאמור – גם היא אינה הכרחית: ראשית, הוראת החוק המדוברת עוסקת בפטור מהגשת בקשה ליישוב סכסוך ואילו הוראתן האמורה של התקנות עוסקת בקיצור תקופת עיכוב ההליכים לאחר שכבר החלה כזו עם הגשת בקשת עיכוב סכסוך ובמקרים שבהם מחייב החוק את הגשתה. לא מן הנמנע כי תהיה הבחנה בין הדברים, מתוך גישה שאם כבר החל ההליך ונקבע העיכוב דרוש טעם משמעותי יותר כדי להפסיקו; שנית, הוראת החוק עוסקת במקרה שבו הוגשה בעבר בקשה ליישוב סכסוך אלא שמהגשתה חלפה יותר משנה ואילו הוראת התקנות עוסקת בכל מקרה שבו "מתקיימת בין הצדדים התדיינות שיפוטית בעניין אחר של סכסוך משפחתי" – משמע: גם אם בעבר, טרם אותה התדיינות, לא הוגשה בקשה ליישוב סכסוך, אם משום שמדובר בהתדיינות מתמשכת שהחלה טרם חקיקת החוק ואם משום שמדובר בהתדיינות באחד העניינים או באחת מן הנסיבות של סכסוך משפחתי שבהם פטר המחוקק את הצדדים מחובת קיומו של הליך יישוב הסכסוך, וגם מטעם זה אפשר שתידרש התדיינות בפועל – אם נניח כדברי בית דין קמא שכוונת התקנות היא לדרישה כזו – מבלי שאפשר יהיה להסיק מכך מסקנות בנוגע לפטור מן החובה האמורה במקרה שבו אכן קוימה זו בעבר, גם אם חלפה מאז יותר משנה.

אכן האמת ניתנה להיאמר כי למרות ההבחנות האפשריות כאמור בין לשון החוק ללשון התקנות, נראה יותר כי אכן אין להבחין ביניהם. סייעתא לכך יש מדברי ההסבר להצעת החוק שבה נקבעו פטורים אלה (במסגרת הצעת תיקון מס' 2 לחוק, פסקה 10) ושבהם כן ננקטה הלשון 'התדיינות'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם בד בבד יש ללמוד מדברי ההסבר האמורים, כפי שציננה המערערת בערעורה, כי המחוקק אכן לא ביקש לסייג את הפטור בקיומם של דיונים פרונטליים או מתן החלטות מעשיות במסגרת התובענה התלויה ועומדת או זו שההליכים שבה הסתיימו – טרם התובענה החדשה. בדברי ההסבר נאמר כי במקרים אלה דינו באפשרות הנתונה לערכאה השיפוטית להפנות את הצדדים ליחידת הסיוע במסגרת ניהול התובענה, ואין צורך בעיכוב ההליכים טרם ניהולה.

אף שהדבר לא נאמר בדברי ההסבר נוכל גם להוסיף ולומר כי ההבחנה בין מקרים אלה לבין המקרים "הרגילים" שבהם נדרשה הדרישה הדווקנית לקיומו של הליך יישוב סכסוך ולעיכוב ההליכים בעבורו היא משום שבעוד במקרים הרגילים הניח המחוקק שסיכויי הצלחת הליכי יישוב הסכסוך רבים יותר אם ינוהל טרם תוגשנה תביעות העשויות להגביר את המתיחות בין הצדדים, הרי שבמקרה שתביעות כבר הוגשו לא מכבר – תועלתה של מניעת הגשתן שוב מוטלת בספק, וכי לא יידרש גיסא משנוכחנו כי ניסיון קודם ליישוב סכסוך לא צלח ואף לא מנע את הגשת התביעות הקודמות, שמא דווקא תהיה ההפניה ליחידת הסיוע יעילה יותר, אצל צדדים אלה, דווקא כשתבוא על ידי הערכאה השיפוטית לאחר שזו תשמע את דבריהם ותסבור כי יש בכך תועלת וכשהצדדים מודעים להיות ההפניה לאחר שיקול דעת שהביא בחשבון את טענותיהם ואת הרקע ולא באופן אוטומטי מכוחה של הוראת החוק. ועוד נוכל להניח כי שעה שהתקיימו לא מכבר הליכים קודמים שעצם קיומם יכול היה לקבוע מסמרות בשאלת הסמכות אין גם חשש כי הגשת התביעות תזרוז לצורך קניית סמכות ותפגע בסיכויי יישוב הסכסוך, שכן אם רצה אחד הצדדים 'לתפוס סמכות' בניגוד לרצון רעהו – כבר עשה או יכול היה לעשות זאת, ועל כן אין מניעה לקבוע כי ההסתייכות ביחידות הסיוע תיעשה לאחר תחילתו של ההליך ורק אם אכן תסבור הערכאה השיפוטית כי יש תועלת בכך.

וכך או כך, מן הדברים עולה כאמור כי אין בסיס – בנוגע ללשון החוק – להנחה כי נצרך קיום דיון פרונטלי או מתן החלטות מעשיות, ומעתה – נוכח האמור כי דברי ההסבר מחזקים את ההנחה כי אין לבדל בין משמעותו של האמור בחוק לעניין זה לבין משמעות האמור בתקנות, הרי שיש להסיק כי אדרבה: גם 'התדיינות' האמורה בתקנות אין משמעה דווקא מתן החלטות או דיון פרונטלי, ואף כדי להורות על קיצור תקופת עיכוב ההליכים בהתאם לתקנה האמורה די בעצם קיומה של תובענה קודמת בין הצדדים ובעניינים של סכסוך משפחתי. (אלא שבנוגע לקיצור הליכים כאמור עשויה הערכאה השיפוטית להפעיל שיקול דעת וליתן משקל לשאלה אם התקיים דיון כאמור או ניתנו החלטות בפועל אם לאו, שהרי קיצור ההליכים בנסיבות אלה נתון לשיקול דעת הערכאה ואינו חובה. לא כך באשר להוראת החוק הפוטרת כליל מן החובה להגיש בקשה לעיכוב סכסוך ומן ההוראות בנוגע לעיכוב הליכים – הוראת חוק קטגורית שאינה תלויה בשיקול הדעת).

י. אף אם נניח כי יש מקום לספק שמא משמעה של הוראת החוק הוא כפי שפירש אותה בית דין קמא – ואיננו סבורים כך נוכח כל האמור – עלינו, וכך היה גם על בית הדין קמא, לאמץ את הפרשנות שמבקשת המערערת שנאמץ ולא את הפרשנות האחרת שאותה אימץ בית דין קמא. זאת משום שההוראה המגבילה את הצדדים מהגשת תובענה קודם שיגישו בקשה ליישוב סכסוך ושתעבורנה לאחר מכן התקופות המנויות בחוק היא הוראה הפוגעת בזכות הגישה לערכאות, שזכות יסוד היא. על כן, כידוע וכפי שנאמר לא אחת, לרבות בפסיקותיו של בית דין זה, יש לפרש את המגבלה האמורה על דרך הצמצום, ומאותו טעם: כאשר המחוקק עצמו ביקש להחריג מצבים מסוימים ממגבלה זו ולצמצם אותה, והספק הוא בביאור כוונתו, יש לפרש את כוונת החוק בדרך שתתיר את הגישה לערכאות ולא בדרך שתמנע אותה במניעה שאפשר שחורגת היא מהוראת החוק ומכוונת המחוקק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יא. האמור עד כה נוגע לנימוקו של הרוב בבית דין קמא. למסקנותיהם של חברי בית הדין שכתבו נימוקים אלה הסכים כאמור גם אב בית הדין, אלא שהוא כתב, כאמור, כי אין הוא מצטרף לקביעות העקרוניות של חבריו בשאלה מהי הגדרת 'הליכים' לעניין סעיף 3(י)(2) בחוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה תשע"ה – 2014, וכן בשאלה מהי "התדיינות שיפוטית" לעניין תקנה 16(א)(3) בתקנות להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה תשע"ו – 2016.

לפי כל האמור יפה עשה אב בית הדין שלא הצטרף לקביעותיהם העקרוניות הנזכרות של חבריו, אלא שלא ברור לפיכך מדוע הצטרף למסקנתם.

דבריו של אב בית הדין כי לא־הצטרפותו לנימוקם הנזכר של חבריו "אין השלכה על מסקנתה של החלטה זו" וכי "יש להורות בכל מקרה על מחיקת התביעות, כהוראת תקנה 2(ג) בתקנות הנ"ל" אינם ברורים בעליל ונראים תלושים מההקשר שבו עוסקת ההחלטה.

לשון התקנה שאותה ציין אב בית הדין בדבריו היא:

הערכאה השיפוטית וכן רשם בערכאה השיפוטית רשאים למחוק בקשה ליישוב סכסוך שהוגשה בעניינים שהחוק לא חל בהם או שהתברר כי היא התקבלה בניגוד להוראות תקנה זו.

תקנה זו אינה עוסקת כלל ברשות או בחובה למחוק תובענה שהוגשה בניגוד לחוק או לתקנות – ללא הגשת בקשה ליישוב סכסוך או טרם שתחלוף תקופה עיכוב ההליכים – אלא במחיקת הבקשה ליישוב סכסוך עצמה. ובין כך ובין כך: כדי להורות על מחיקת תובענה או בקשה בשל הגשתה בניגוד לחוק או לתקנה נדרש לנמק ולבאר מאיזו הוראה של החוק או התקנה סתתה הגשתה של אותה תובענה או אותה בקשה. חבריו של אב בית הדין נימקו את דעתם בעניין, אולם אב בית הדין שכתב כי אינו מצטרף לדעתם לא נימק מדוע למרות זאת סבור הוא כי התובענות שלפניו הוגשו שלא כדין, ומשכך לא נותר אלא לתמוה מדוע סבר כי יש למוחקן.

יב. וכאמור, מלבד טענתה של המערערת, יש עילה נוספת לקבלת הערעור:

לעיל כבר הערנו כי למעשה, בפן המשפטי, מעולם לא נמחקה ולא נדחתה כדין תביעת הגירושין השנייה שהגיש המשיב. סגירת התיק בעניינה של אותה תביעה הייתה סגירה מנהלית גרידא.

סגירה זו של התיק אף נעשתה מבלי התראה סמוכה לה, אלא בהסתמך, לכאורה – ולכאורה בלבד שהרי לא ניתנה החלטה שיפוטית בעניין ולא כל שכן שלא נומקה – על החלטה קודמת שאמרה כי בהעדר בקשות אחרות בתוך תשעים יום ייסגר התיק.

ונוסיף ונעיר כי כל זאת כשמשיב דנן, התובע, עצמו ביקש את הקפאת התיק לתקופה כפולה, שישה חודשים, ולמרות הוראת תקנה עט(1) לתקנות הדיון הדורשת מבית הדין לתת לצדדים הזדמנות לנמק מדוע לא תימחק התביעה אף במקרה של "תובע שהזניח תביעתו ולא פנה בעניין אל בית הדין במשך שישה חודשים רצופים", והגם שדעת לנבון נקל כי תובע שביקש להקפיא את תביעתו אינו יכול להיחשב כמי שהזניח אותה בתקופה שלגביה ביקש את ההקפאה, וכי גם אם נניח שמשעה שנעתר בית הדין להקפאה רק לפרק זמן קצר מהמבוקש אזי יש לראות את אי־הגשת הבקשות לאחר פרק זמן זה כזניחת התביעה – הלוא יש למנות שישה חודשים מאז, ולכל הפחות יש ליתן גם אז את ההזדמנות לנמק מדוע לא תימחק התביעה.

מתן החלטה במועד מסוים, שעד אליו ודאי לא הוזנחה התביעה, כי שלושה חודשים לאחר מכן תימחק התביעה אם לא תוגש בקשה נוספת אינו יכול להיחשב כמתן הזדמנות לנמק כאמור,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואף לו היה יכול להיחשב כך: הלוא מחיקת תביעה ללא בקשה או הסכמה מפורשת, וללא שיהיה טעם אחר לכך מלבד אייגשת בקשות נוספות, דהיינו 'זניחה' של התביעה, אפשרית אליבא דתקנה זו רק בשני תנאים מצטברים: חלוף שישה חודשים ומתן ההזדמנות כאמור.

מתקשים אנו לראות כיצד אייגשת בקשה במשך שלושה חודשים יכולה להיחשב בעת ובעונה אחת גם 'זניחה' של התביעה, גם איניצול ההזדמנות לנמק כאמור – תוך שהחלטה שניתנה מראש בתחילת שלושה החודשים, וללא כל תזכורת נוספת, תיחשב מתן ההזדמנות – וגם תייתר את הצורך ב'זניחה' בת שישה חודשים. וזאת אף לולי בקשת ההקפאה, כאמור, וכל שכן לאחריה כשהסברה הפשוטה היא שמי שלא הגיש בקשה לאחר שביקש הקפאה אינו נחשב 'זונח' את תביעתו וודאי אינו גרוע – לעניין אייגשות למחוק את תביעתו ללא תגובתו – ממי שאכן זנח אותה.

ואם לא די בכל האמור הרי שכפי שהערנו לעיל נעשתה סגירת התיק גם בטרם חלפו אפילו תשעים הימים שלגביהם נעתר בית הדין במפורש לבקשת ההקפאה, וזאת בשל חוסר שימת הלב לחובה שלא להביא את ימי הפגרה במניינם של ימים אלה.

מן האמור עולה כי למעשה גם תביעת הגירושין השנייה של המשיב, שלכל הדעות הוגשה ללא שתידרש הגשת בקשת יישוב סכסוך קודם לה, עדיין 'חיה וקיימת', וכך ממילא גם התביעות שנכרכו בה. וממילא, גם לו צדק בית דין קמא בסוברו כי התביעה השלישית אינה יכולה להיפטר מניהול מקדים של הליך יישוב סכסוך מכוח ההוראה העוסקת בהליכים בתובענה קודמת ש"הסתיימו בשנה שקדמה להגשת התובענה" הנוכחית, עדיין היה עליו לאפשר את ההתדיינות בתביעת הגירושין השלישית מכוחה היותה של התביעה השנייה עדיין "תובענה תלויה ועומדת", ולחילופין היה עליו להמשיך ולדון בתביעה השנייה עצמה שמעולם לא נמחקה משפטית אלא נסגרה מנהלית בלבד ושאל סגירה זו – ולו כן הייתה עימה מחיקה משפטית הרי אף אותה מחיקה – הייתה שלא כדין, וכך גם בתביעות שנכרכו לה, ומכוח היותן תלויות ועומדות אף לדון בתביעות הנוספות, התביעות שהגישה המערערת, מבלי לדרוש קיום של הליך יישוב סכסוך נוסף כתנאי מקדים לכך.

יג. אפשר שסבור בית הדין קמא כי מן הנכון עדיין לנסות ליישב את הסכסוך בין הצדדים בסיועה של יחידת הסיוע. לא מן הנמנע כי יסבור כך בין השאר נוכח שתי הפעמים הקודמות שבהם ביקש התובע עצמו לנסות ולשקם את מערכת היחסים שבין הצדדים ואף נוכח היותו של התובע כהן האסור בגרושה, מה שעשוי להצדיק זהירות יתרה טרם גירושין שלאחריהם לא יוכלו הצדדים לשוב ולהינשא אם יתחרטו עליהם, אם כי אין לקבוע מסמרות בשאלת הסיכוי לכך לאחר שאכן שני הניסיונות הקודמים כשלו לכאורה ולאחר שעצמות הסכסוך שבין הצדדים גברה לכאורה, כפי שנראה הן מטענות התובע – המשיב דנן הן מתביעותיה הנגדיות של המערערת. ואין אנו מביעים דעה גם אם אכן נכון הוא לדחוק בצדדים לנסות שוב לישר את ההדורים ולהגיע לשלום בית, טרם בירור טענות התובע ולמרות העולה מהן לכאורה שמצווה על הצדדים, ואולי אף חובה עליהם, להתגרש, או שמא לא נכון לעשות כן נוכח האפשרות שיש ממש באותן טענות, ואם מכל מקום יש תוחלת בהפניה ליחידת הסיוע לא לשם ניסיון להשבת הצדדים לשלום בית אלא לשם ניסיון להגעתם לגירושין מתוך הסכמה. ברם כך או כך, ניסיון כזה יכול להיעשות גם תוך כדי ניהול התובענות, מבלי להורות על מחיקתן, וכפי שהוזכר לעיל אף בהקשר של דברי ההסבר להוראת החוק בסעיף 3(י)(2) המדובר. ובין כך ובין כך אין מקום להורות על מחיקת התביעות לשם הפניה ליחידת הסיוע או לצורך כל ניסיון אחר להגעה להסכמות, ללא ביסוס חוקי להוראה זו – וכפי העולה מכל האמור עד כה אין בענייננו ביסוס כזה – וללא הסכמת הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות והוראות

1. הערעור מתקבל.
2. עניינם של הצדדים מוחזר לבית דין קמא שידון בכל תביעותיהם שהוגשו אליו מבלי להתנות את הדיון בהן בקיומו של הליך יישוב סכסוך נוסף קודם לדיון זה.
3. אין צו להוצאות.
4. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.
ניתן ביום ו' בניסן התשפ"ג (28.3.2023).

הרב ציון לודאילוז

הרב מימון נהרי

הרב אברהם שינדלר

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה